

IRENA WÓJCIK

WIELOKULTUROWE STANOWISKO W KRAKOWIE CLE. KULTURA ŁUŻYCKA – ZAGADNIENIA WSTĘPNE¹

Stanowisko w Krakowie Cle usytuowane jest na wysokim cyplu lewej terasy Wisły, w odległości około 3,5 km od współczesnego koryta rzeki, przy skrzyżowaniu dróg krajowych 79 oraz 75. Cypel od wschodu ogranicza niewielki ciek – Potok Kościelnicki, od południa dolina zalewowa, natomiast od północy terasa przechodzi łagodnie w stok wysoczyzny. Zachodnia i północna granica stanowiska nie została rozpoznana. Cały obszar obejmuje powierzchnię około 15 ha. Teren pokrywają czarnoziemy wytworzone na lesach. Pod względem fizyczno-geograficznym obszar leży na Płaskowyżu Proszowickim na pograniczu z Niziną Nadwiślańską (Kondracki 1994, 233-234).

Historia badań archeologicznych na stanowisku w Cle rozpoczęła się wraz z budową nowej drogi do Niepołomic w 1950 r. Wykopalka prowadziła wtedy Maria Trzepacz (Cabalska) na części oznaczonej nr 7 (Trzepacz 1950, 437-444). Badania kontynuowano w 1968 r. w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska 7, a oznaczono je numerem 65. Prace prowadzili Stanisław Buratyński i Roman Zajac (Buratyński, Zajac 1969, 43-44), którzy również przeprowadzili kolejną akcję badawczą w 1970 roku, w miejscu oznaczonym numerem 58A (Buratyński, Zajac 1971, 126-127). W 1997 r. Nowohucki Oddział Muzeum Archeologicznego w Krakowie wznowił badania wykopaliskowe na stanowisku i kontynuował je do 2001 r., najpierw pod kierunkiem Janusza Bobera, następnie Małgorzaty Kaczanowskiej. W trakcie wszystkich sezonów odkryto 325 obiektów, zarówno osadowych, jak i grobowych pochodzących z neolitu (kultura ceramiki wstęgowej rytej, badeńska i lendzielska),

epoki brązu (kultura mierzanowicka, trzciniecka i łużycka), epoki żelaza (kultura pomorska i lateńska), okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) oraz wczesnego średniowiecza. Publikowano tylko wybrane materiały (Godłowska 1976; Głęb 1994; Kaczanowska 1994; Kowalska 1994; Bober 1995; 2018; Glanc-Kwaśny 1997; Górski, Wróbel 2000; Przybyła 2005; 2009; Poleska 2006).

Z tak dużej liczby odkrytych obiektów do kultury łużyckiej zaliczono zaledwie 29, spośród których 25 jam miało charakter gospodarczy, jeden obiekt uznano za mieszkalny. Rozpoznano jedno skupisko ceramiki oraz dwie jamy posłupowe znajdujące się w pobliżu obiektu mieszkalnego (111) i gospodarczego (137), które mogły stanowić element konstrukcyjny ich zadaszenia. W pobliżu obiektów kultury łużyckiej wystąpiły również inne jamy posłupowe, a także paleniska, jednak ich przynależność kulturowa nie jest jednoznaczna.

Wśród ruchomych materiałów osadowych wyróżniono wyroby z gliny, brązu, kamienia i kości. Najliczniejszy zbiór tworzą wyroby gliniane, a wśród nich naczynia i ich fragmenty (ponad cztery i pół tysiąca). Niewielką liczbę stanowią gliniane przęśliki, krążki i ciężarki tkackie. Wstąpiło tylko kilka przedmiotów wykonanych z brązu oraz pojedyncze z kamienia i kości.

Pod względem form, ceramika z omawianego stanowiska nawiązuje do podobnych typów naczyń, występujących na innych stanowiskach osadowych kultury łużyckiej w Nowej Hucie (por. Pleszów – Kogus 1984; 1985; Wyciąże – Cabalska 1983; Mogiła – Bazieli 1992; 1993) i Małopolsce (por. Targowisko – Górski 2014a; 2014b; Górski, Schelner 2014; Zagórze – Górski 2017). Materiał zabytkowy można datować ramowo między 2. połową III a połową IV

¹ Pełne opracowanie materiałów kultury łużyckiej ze stanowiska w Cle ukaże się w kolejnym wydawnictwie Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Poniżej zaprezentowane zostaną podstawowe informacje dotyczące stanowiska, w tym jego chronologii.

okresu epoki brązu, który związany jest z wczesną fazą kultury łużyckiej w zachodniej Małopolsce i jej śląskim nurtem w ceramice wraz z materiałami o proveniencji południowej w stylu Belegiš II (Przybyła 2005; 2009) oraz na Ha D.

Do najstarszej fazy podgrupy krakowskiej zaliczyć można naczynia guzowe (Gedl 1982, 11; 2012, 16). Przykładem jest amfora z lekko stożkową szyją oraz baniastym brzuścem, na którym nalepiono guzy (ryc. 1:5). Podkreślono je trzema dookołnymi liniami rytymi, pomiędzy którymi znajdowały się grupy potrójnych, pionowych kresek oraz odciskane dołki. Przejście szyi w brzusiec podkreśliła pozioma linia ryta. Zachowało się jedno taśmowate ucho łączące szyję z brzuścem o szer. 2,9 cm. Naczynie miało śr. wylewu ok. 26 cm, dna ok. 12 cm, grubość ścianek: 0,5-1,0 cm. Podobne pochodzą z cmentarzyska w Targowisku (Konieczny 2014, Ryc. 11) czy pobliskiej osady w Wyciążu (Cabalska 1983, Tabl. III:8, 13; XIX:1).

Do nurtu wczesnołużyckiego zaliczane są też dwustożkowate wazy zdobione na załomie brzuśca soczewkowatymi karbami bądź odciskami palcowo-paznokciowymi (ryc. 1:6-8). Wazy dwustożkowate znane są m.in. z cmentarzyska i osady w Pleszowie (Kogus 1963, Tabl. I:12; II:5; 1984, Tabl. XIII:1; Pieróg 2002, Tabl. X:1; XI:2; 2006, Ryc. 2), Targowiska (Konieczny 2014, Ryc. 14-17), a także z Kietrza (Gedl 1992, Tabl. X:6, 7, 11, 23, XLVI:1; 1996, Tabl. XXXIII:10; 2012, Tabl. VIII:2). Niezdobione wazy dwustożkowate (ryc. 2:1) typowe są dla IV okresu epoki brązu (Gedl 1989, 15), choć sporadycznie takie okazy mogły występować też nieco później (Durczewski 1939-1946, 32, Tabl. XX:1; Gedl 2012, 11).

Do tego horyzontu zalicza się też misy profilowane, które posiadają wyraźny załom oraz wyodrębnioną szyję i brzeg wywinięty na zewnątrz zwykle z co najmniej jednym uchem łączącym wylew z brzuścem (ryc. 2:5, 7, 8). Jedną z bardziej typowych cech dla tego rodzaju mis jest zdobienie w postaci rzędu odciskanych palców lub karbów na załomie brzuśca, a często ornamentowanych poniżej pionowymi lub ukośnymi liniami rytymi. Występują też wersje mis profilowanych niezdobione. Z terenów podkrakowskich pochodzi wiele tego typu naczyń (por. Bazielich 1992; 1993; Gajewski 1959; Cabalska 1982; Kogus 1984; 1985; Rachwaniec 1985; Pieróg 2002; 2006; Konieczny 2014).

Wspomnieć należy o garnkach „o esowatym profilu” (ryc. 2:3, 4). Miały zaokrąglone krawędzie wylewu oraz szyjkę rozchyloną lejowato. Średnica ich wylewu była mniejsza od największej wydętości brzuśca. Podobne naczynia znane są ze stanowisk kultury łużyckiej (por. Kogus 1984; Bazielich 1992; Pieróg 2002).

Ze stanowiska w Cle, z warstwy pochodzi naczynie noszące ślady wtórnego przepalenia (ryc. 2:2).

Jest to ostro profilowana waza z lekko wywiniętym na zewnątrz wylewem, powyżej załomu brzuśca zdobionego poziomymi liniami rytymi, pomiędzy którymi widać nacięcia w trzech rzędach, a powyżej nich zdobiona jest stylizowanymi rytymi choinkami czy też zakreskowanymi trójkątami. Waza jest niewielka, wysoka na 7,5 cm, o śr. wylewu: 8 cm i z niewyodrębnionym dnem o śr. 3 cm. Naczynia takie spotykane są przede wszystkim na cmentarzyskach kultury łużyckiej w zachodniej Małopolsce (Durczewski 1948, Tabl. LXXXIII:2, 3, 10; Żaki 1950, Ryc. 24-26; Kogus 1963, Tabl. III:6; Konieczny 2012, Tabl. 205:a; 2014, Ryc. 18), sporadycznie na osadach (Cabalska 1983, Tabl. I:2; VIII:16; XIX:8; Kogus 1985, Tabl. LXXXVI:2; Pieróg 2002, Tabl. XV:5). Formy te mają analogie na cmentarzysku w Kietrze (Gedl 1989, 15-16, Tabl. I-LXXXIII), datowane są na IV okres epoki brązu (Gedl 1982, 23-24; 2012, 13).

Wśród materiałów ceramicznych wyróżniono też inne formy, m.in. misy półkuliste, czerpaki, kubki oraz garnki zasobowe. Stosunkowo licznie wystąpiły ułamki naczyń o proveniencji południowej. Były to m.in. duże dwustożkowate wazy z brzegiem dość mocno wychylonym na zewnątrz i facetowanym od wnętrza, z brzuścem silnie wydętym i bogato zdobionym pionowymi, szerokimi żłobkami pokrywającymi górną powierzchnię brzuśca. Ten typ naczyń należy ze stylem Belegiš II (wcześniej określanym jako kultura Gava – Bazielich 1978; 1984) rozprzestrzeniającym się na terenie Europy Środkowej w HaA (Przybyła 2009, 313, 540). Z tym horyzontem łączyć trzeba ucha o przekroju daszkowatym. Niestety nie zidentyfikowano pozostałych części naczynia, z którego pochodziły, dlatego trudno przypisać je konkretnej formie. Zapewne były częścią czerpaków lub kubków. Wydaje się, że ucha te wychodziły ponad krawędź wylewu. Ich szerokość mieściła się między 2 a 3,5 cm, grubość 0,5 a 0,8 cm. Podobne fragmenty znane są m.in. z Wietrzna (Przybyła 2009, Ryc. 46:4, 197) i Kietrza (Gedl 1989, 20, Tabl. LIX:4).

Osobnym zagadnieniem nie do końca jeszcze wyjaśnionym jest solowarstwo we wczesnych fazach rozwoju kultury łużyckiej. Wydaje się, że zachowane przydenne partie naczyń z przepalonymi bądź zniszczonymi powierzchniami o barwie jasnej, przełamem zwykle jednobarwnym oraz domieszką w postaci drobnego i średniego tłuczka skalnego z dodatkiem szamotu mogły pochodzić z pucharków stożkowatych wykorzystywanych przy warzeniu soli (por. Mazur 2012). Zidentyfikowano siedem ułamków den o średnicy od 6 do 10 cm. Grubość ścianek zawierała się między 0,8 a 1,3 cm. Ciekawym przykładem związanym również z solowarstwem są misy stożkowate, szerokokotworowe wyróżniające się zdobieniem w postaci odcisków palcowych bądź też palcowo-paznokciowych umiejscowionych na krawędziach wylewu (ryc. 3:1, 2). Są to dość

duże naczynia. Rekonstruowane średnice wylewów dochodzą do 32 cm, a wysokość ok. 23 cm, śr. dna do ok. 11 cm. Grubość ścianek najczęściej wynosiła 0,7-0,8 cm. Powierzchnie były nierówne, jakby lekko obmazywane, przełam był trójbarwny, a domieszkę schudzącą stanowił szamot wzbogacony niekiedy tłuczniem skalnym (być może naturalny komponent gliny?). Tego typu naczynia coraz częściej pojawiają się w publikacjach i opracowaniach materiałów (głównie z badań wykopaliskowych Krakowskiego Zespołu do Badań Autostrad na trasie autostrady A4), choć jak się wydaje są jeszcze słabo poznana grupą naczyń wiązanych z solowarstwem. Podobne egzemplarze lub ich fragmenty pochodzą m.in. z Mogiły Kopiec Wandy (Rachwaniec 1985, Tabl. VI:1), niezdobiony z Krzesławic (Rachwaniec 1982, Ryc. 10:a), Targowiska (Górski 2014b, Tabl. 39:3; Górski, Schellner 2014, Tabl. 9:9), Zagórza (Górski 2017, 52, Tabl. 48:13; 67:5; 95:5), Wieliczki (Fraś, Reguła 2001, Ryc. 2), a także Bieżanowa (Matoga 2012, 49-53; Przybyła 2017, Ryc. 9). Ich pozycja chronologiczna, jak się wydaje, powinna odpowiadać wczesnym fazom rozwoju kultury łużyckiej, gdyż współwystępują z ceramiką o cechach wczesnołużyckich oraz zakarpaccich.

W tym miejscu wspomnieć należy o placach glinianych zwanych też talerzami krążkowatymi. Ich ilość na stanowisku była stosunkowo nieduża. Zwraca jednak uwagę placek (ryc. 3:3) pochodzący z obiektu 111 – mieszkalnego. Nosi on ślady wtórnego przepalenia, na krawędziach nawet zeszkliwienia, a środkowa część przypomina polepę. Powierzchnie są beżowe, zniszczone. Domieszkę stanowi średniej wielkości szamot w małej ilości. Średnica placka wynosi zaledwie 15 cm, zaś grubość 1,6-2,1 cm. Stan zachowania sugeruje, że mógł być używany jako podkładka stawiana w ognisku lub jego pobliżu. Wydaje się, że należy go datować na HaA2 lub HaB1.

Na uwagę zasługują naczynia sitowate, które swoją specyficzną formą – pustego stożka z okrągłym otworem na szczycie, z dwoma naprzeciwległymi uchwytami (ryc. 2:6) wyróżniają się wśród naczyń tego typu. W takiej formie, z uchwytami, w Polsce do niedawna znane były wyłącznie ze stanowisk na terenie Nowej Huty. Wg klasyfikacji M. Mogielnickiej-Urban i J. Urban należą do grupy B1, czyli form bez dna, dwuwylotowych/dwuotworowych z uchwytami i są uważane za importy z południa (Mogielnicka-Urban, Urban 2013, 503). Ułamki podobnych naczyń odkryto w Pleszowie (Kogus 1984, Tabl. XXXVIII:2, 3; XLIX:2, 7; 1985, Tabl. LXXI:4; LXXXII:9; LXXXIV:4), Mogile stan. 55 (Rachwaniec 1985, Tabl. I:3; VI:5; VII:4), Mogile stan. 62 (Bazielich 1992a, 142, Ryc. 8) oraz na stan. 5 w Wyciążu (Cabalska 1983, Tabl. X:11). Badania wykopaliskowe na trasie autostrady A4 ujawniły fragment z naczynia sitowatego z uchwytami na stan. 12 w Targowisku

(Górski, Schellner 2014, 92, Tabl. 27:2). Najczęściej współwystępują z ceramiką z wczesnej fazy kultury łużyckiej (HaA).

Wśród materiału ruchomego wstąpiło tylko kilka przedmiotów wykonanych z brązu. Pojedynczo wystąpiły m. in. nit (ryc. 1:3), haczyk, guzik. Najciekawszym wyrobem wydaje się być zawieszka lancetowata (ryc. 1:2) z bocznymi ramionkami i kółkiem służącym do jej zawieszania. Zabytek jest pokryty szlachetną patyną koloru oliwkowozielonego, ma powierzchnię gładką oraz częściowo nosi ślady nadpalenia. Jest przełamany. Zabytek został odlany w formie odlewniczej. Ma wymiary: długość – 5,3 cm, szerokość – 1,3 cm, średnica kółka zewnętrzna – 1,2 cm, maksymalna szerokość ramionek – 0,8 cm, grubość – 0,2 cm, średnica otworu do zawieszania – 0,7 cm.

Zawieszki tego typu występują zazwyczaj, jako jeden z elementów tzw. fibul pasmanteryjnych – bardzo dużych ozdobnych zapinek, które dochodzą do 40-50 cm długości. Składają się z igły, sprężyny i z kabłąka, na którym prócz kilku spiralnych tarczek wykonanych z drutu, ozdobione były dodatkowo przymocowanymi blaszkami zakończonymi z jednej strony przedstawieniami półksiężyca lub ptaków, a do drugiego końca tychże blaszek przywieszane były zawieszki lancetowate w liczbie, co najmniej kilku.

Zawieszki lancetowate znajdowane są w zestawie z fibulami pasmanteryjnymi, jak i pojedynczo, głównie na Słowacji, w Czechach i na Morawach. Znaleźiska fibul pasmanteryjnych z Opawy-Katerinky, na których były zawieszone podobne zawieszki lancetowate datowane są na HaA1 i HaA2 (Bouzek 2003, 276-277, Ryc. 5). Podobny zabytek (niestety zagubiony, znany tylko z rysunku polowego) został znaleziony na stan. 62A w Mogile (Bazielich 1992, 102, Tabl. XVI:9).

Najliczniejszą grupę zabytków brązowych stanowią szpile. Najciekawsza pochodzi z obiektu 188 i nawiązuje do szpil z pojedynczą maczugowatą główką. W górnej części zdobiona jest linią rytą dookoła (cztery zwoje), poniżej dwoma pasmami jodełki?, po której znów występuje dookoła rycie (pięć linii) (ryc. 1:1). Główka tej szpili jest tylko lekko pogrubiona w stosunku do trzonka i stanowi jakby jego przedłużenie. Wymiary szpili: długość – 9,6 cm, średnica: 0,2-0,3 cm. Szpile takie datuje się na środkowy i młodszy okres epoki brązu. Typowe są dla terenów Słowacji (Novotná 1980, 139-143, Tabl. 41) oraz zachodnich Węgier, Czech i Moraw (Rihovský 1983, 33, Tabl. 13).

Jedynym przedmiotem z kamienia, który z dużą pewnością łączyć można z kulturą łużycką, jest fragment formy odlewniczej. Znalaziono ją na arze 135. Jest to forma wykonana z piaskowca. Ma przekrój czworokątny, a na powierzchni są dwa wyrzeźbione rowki, zapewne do odlewania drutu, szerokości 0,3 cm i 0,5 cm. Wymiary formy: szerokość – 7,8 cm,

zachowana długość – 9 cm, grubość – 3,5 cm (ryc. 1:4). Formy odlewnicze znane są ze stanowisk sąsiednich, m.in. z Wyciąża stan. 5 oraz z Pleszowa 17-20, które łączyć należy z wczesną fazą kultury łużyckiej na tych stanowiskach.

Drugi etap, związany z młodszą fazą rozwoju kultury łużyckiej, datowany już zapewne na wczesną epokę żelaza, jest reprezentowany bardzo skromną

liczbą zabytków zalegających w warstwie. Są to głównie fragmenty placek oraz garnków beczułkowatych zdobionych na przejściu szyi w brzusiec odciskami palcowo-paznokciowymi (ryc. 3:4, 5). Można je łączyć z wczesną epoką żelaza, zapewne jej młodszą fazą (HaD), a niektóre wręcz z materiałami kultury pomorskiej.

WYKAZ SKRÓTÓW:

AP	Archeologia Polski, Warszawa.
MANH	Materiały Archeologiczne Nowej Huty, Kraków.
Via Kraków	Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce, Kraków.

LITERATURA:

- Bazielich M.
1978 *Elementy kultury Gava z osady kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Pleszowie, stan. 17*, AP 23/2, 307-354.
1984 *Elementy kultury Gava w rejonie Krakowa-Nowej Huty*, AP 29/2, 317-347.
1992 *Osada kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Mogile na stan. 62. Część I – materiały*, MANH 15, 73-136.
1993 *Osada kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Mogile na stan. 62. Część II*, MANH 16, 103-146.
1995 *Osada kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Mogile na stan. 62. Część III*, MANH 18, 45-81.
- Bober J.
1995 *Materiały kultury ceramiki promienistej z Krakowa Nowej Huty Cła*, MANH 18, 11-14.
2018 *The new features of the Baden culture from the Kraków-Cło site*, [w:] Multas per gentes et multa per saecula, Amici magistro et college suo Joanni Christopopho Kozłowski dedicant, Kraków, 503-510.
- Bouzek J.
2003 *Lužická kultura na Opavsku a její vztah k lokalitám v polském Horním Slezsku*, Archeologické rozhledy LV-2003, 272-284.
- Buratyński S., Zajac R.
1969 *Nowa Huta Kościelniki Cło, stan. II*, Informator Archeologiczny (badania za 1968 rok), 43-44.
1971 *Nowa Huta Kościelniki Cło, stan. 58 A*, Informator Archeologiczny (badania za 1970 rok), 126-127.
- Cabalska M.
1983 *Materiały z epoki brązu i wczesnego okresu epoki żelaza odkryte na stanowisku Nowa Huta-Wyciąże I (5) w latach 1950-1952*, MANH 7, 7-74.
- Durczewski Z.
1939-1946 *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce, cz. I (syntetyczna)*, Prace Prehistoryczne 4, Kraków.
1948 *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce, cz. II (materiały)*, Prace Prehistoryczne 6, Kraków.
- Fraś J., Reguła K.
2001 *Badania archeologiczne prowadzone przez muzeum Żup Krakowskich Wieliczka w latach 1997-1998*, Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce 21, 321-336.
- Gajewski L.
1959 *Sprawozdanie z prac badawczych, prowadzonych w 1957 r. w Igołomi, pow. Proszowice, i okolicy*, Sprawozdania Archeologiczne 8, 17-44.
- Gedl M.
1982 *Periodyzacja i chronologia kultury łużyckiej w zachodniej Małopolsce*, [w:] M. Gedl (red.), *Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z południem*, 11-33, Kraków-Przemyśl.
1989 *Groby z młodszego okresu epoki brązu na cmentarzysku w Kietrzu*, Kraków.
1992 *Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu*, część II, Kraków.
1996 *Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu (część III)*, Kraków.
2012 *Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu (część IV)*, Kraków.
- Glanc-Kwaśny G.
1997 *Materiały kultury przeworskiej z okresu rzymskiego z Nowej Huty Cła, woj. Kraków*, MANH 20, 39-117.

- Głąb H.
1994 *Analiza anatomo-morfologiczna szkieletu z Krakowa Nowej Huty Cła (stan. 7)*, MANH 17, 10.
- Godłowska M.
1976 *Próba rekonstrukcji osadnictwa neolitycznego w rejonie Nowej Huty*, MANH 5, 1-178.
- Górski J.
2014a *Chronologiczno-kulturowa i przestrzenna interpretacja materiałów z kompleksu osadniczego kultury łużyckiej w Targowisku, pow. wielicki*, [w:] *Kompleks osadniczy kultury łużyckiej w Targowisku stan. 10-12, pow. wielicki*, Via Kraków, 213-220.
- 2014b *Materiały osadowe kultury łużyckiej ze stanowiska 10 i 11 2 Targowisku, pow. wielicki*, [w:] *Kompleks osadniczy kultury łużyckiej w Targowisku stan. 10-12, pow. wielicki*, Via Kraków, 47-79.
- 2017 *Osadnictwo kultury łużyckiej ze stanowiska 2 w Zagórzcu, gm. Niepołomice, pow. wielicki*, [w:] *Raport 12*, 33-64, Warszawa.
- Górski J., Schellner E.
2014 *Materiały osadowe kultury łużyckiej ze stanowiska 12 w Targowisku, pow. wielicki*, [w:] *Kompleks osadniczy kultury łużyckiej w Targowisku stan. 10-12, pow. wielicki*, Via Kraków, 81-102.
- Górski J., Wróbel J.
2000 *Zbiorowy grób szkieletowy kultury trzcinieckiej z Nowej Huty Cła, stan. 65*, MANH 22, 21-33.
- Kogus A.
1963 *Cmentarzysko z wczesnego okresu kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Pleszowie V*, *Materiały Archeologiczne* 4, 103-116.
- 1984 *Osada kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Pleszowie (Część I. Katalog materiałów z badań prowadzonych w latach 1954-1971)*, MANH 8, 123.
- 1985 *Osada kultury łużyckiej w Nowej Hucie-Pleszowie (Część II. Katalog materiałów z badań prowadzonych w latach 1955-1978)*, MANH 9, 7-88.
- Kondracki J.
1994 *Geografia polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne*, Warszawa.
- Konieczny B.
2012 *Cmentarzysko oraz zespół osad z epoki brązu i epoki żelaza, Opracowanie materiałów archeologicznych z ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowisku Kraków-Bieżanów 30, gm. Kraków, woj. małopolskie* (Archiwum Krakowskiego Zespołu do badań Autostrad), Kraków.
- 2014 *Cmentarzysko kultury łużyckiej z epoki brązu na stanowisku 10-II w Targowisku, pow. wielicki*, [w:] *Kompleks osadniczy kultury łużyckiej w Targowisku stan. 10-12, pow. wielicki*, Via Kraków, 103-179.
- Kowalska A.
1994 *Wyniki analiz chemicznych bransolet pochodzących z Krakowa Nowej Huty Cła (stan. 7)*, MANH 17, 11 (aneks).
- Matoga A.
2012 *Kraków-Bieżanów, stanowisko 20. Opracowanie wyników badań*, (Archiwum Krakowskiego Zespołu do badań Autostrad), Kraków.
- Mazur M.
2012 *Ślady osadnicze ze starszej epoki brązu na stanowisku w Krakowie-Bieżanowie II*, [w:] *Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowisku 11 i 12 w Krakowie-Bieżanowie (nr autostradowy 104, 105)*, M. Mazur (red.), Tom I, *Opracowanie materiałów; maszynopis opracowania w Archiwum Krakowskiego Zespołu do badań Autostrad w Krakowie-Branicach*, Kraków, 79-176.
- Mogielnicka-Urban M., Urban J.
2013 *„Naczynia sitowate” w kulturze łużyckiej – jednorodność nazewnictwa a różnicowanie formy*, [w:] *Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gedidze, w osiemdziesiąt rocznicę urodzin przez przyjaciół, kolegów i uczniów*, Wrocław, 501-525.
- Novotná M.
1980 *Die Nadeln in der Slowakei, Prähistorische Bronzefunde XII/6*, München.
- Pieróg I.
2002 *Osada kultury łużyckiej na stanowisku 18 w Krakowie-Nowej Hucie-Pleszowie*, MANH 23, 39-73.
- 2006 *Materiały z wczesnej fazy kultury łużyckiej ze stanowiska 18 w Krakowie-Nowej Hucie-Pleszowie*, [w:] H. Taras (red.), *Zmierzch kompleksu trzciniecko-komarowskiego. Kształtowanie się nowej rzeczywistości kulturowej w środkowej i młodszej epoce brązu*, *Lubelskie Materiały Archeologiczne* 14, Lublin, 281-290.
- Poleska P.
2006 *Celtycki mikroregion osadniczy w rejonie podkrakowskim*, Kraków.
- Przybyła M. M.
2017 *Nowe perspektywy w badaniach nad solowarstwem pradziejowym w zachodniej Małopolsce*, [w:] *Nowe perspektywy w badaniach nad solowarstwem pradziejowym w zachodniej Małopolsce. Stan i potrzeby badań archeologicznych w Karpatach*, Krosno, 355-398.
- Przybyła M. S.
2005 *Die spätbronzezeitlichen Inventare mit kanellierter Keramik in westlichem Kleinen und ihre Verbindungen mit südlichem Teil des Karpatenbeckens*, *Slovenská archeológia* 53/2, 219-236.

- 2009 *Inter cultural contacts in the Western Carpathian area at the turn of the 2nd and 1st millennia BC*, Warszawa.
- Rachwaniec A.
- 1985 *Materiały archeologiczne ze starszego okresu epoki brązu oraz kultury łużyckiej z rejonu Kopca Wandy w Nowej Hucie-Mogile*, MANH 9, 89-191.
- Rihovský J.
- 1983 *Die Nadeln in Westungarn I*, *Prähistorische Bronzefunde* XIII/10, München.
- Trzepacz M.
- 1950 *Sprawozdanie z prac badawczych na terenie przysiółka Cło*, *Sprawozdania z czynności i posiedzeń P.A.U.* 51, 437-444.
- Żaki A.
- 1950 *Początki rozwoju kultury łużyckiej w dorzeczu górnej Wisły*, *Annales UMCS, Sectio F*, 3, 1-214.

IRENA WÓJCIK

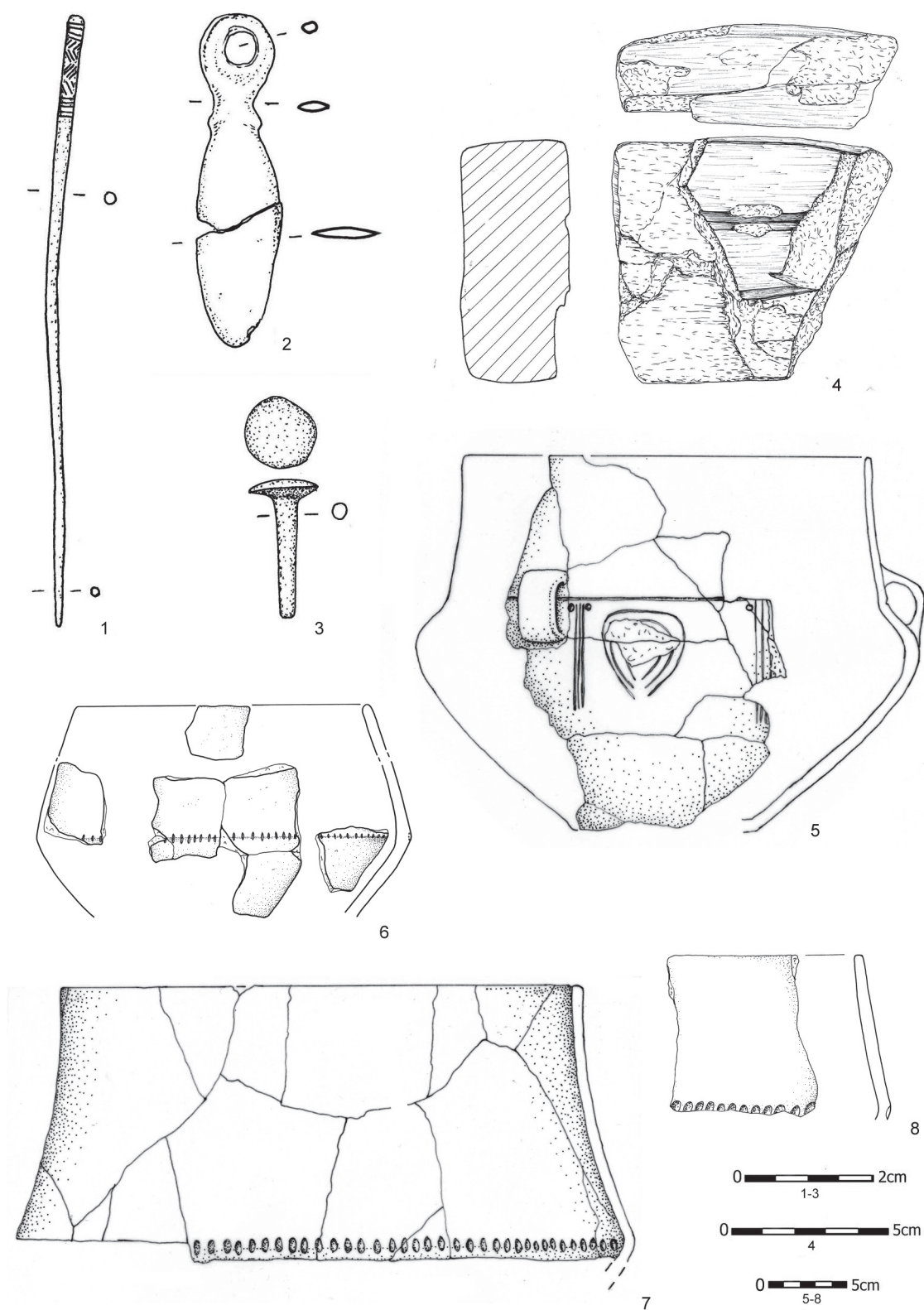
Multicultural site in Kraków Cło, małopolskie Voivodeship. Lusatian culture - preliminary issues
Summary

The site in Kraków Cło is located at a high crest of the left terrace of the Vistula river at a distance of circa 3,5 km from its contemporary river bed. From the east, the crest and therefore the site, is limited by a small water course – Potok Kościelnicki, from the south by an alluvial plain, from the north – the terrace turns into a slope of the upland. The western and northern borders of the site have not been recognized so far. The area is covered with chernozem soils, loess-based. Taking into account its physio-geographic aspect, the area is located on the Proszowice Plateau on the border of the Vistula Lowland.

Archaeological research at the site Nowa Huta Cło began with a construction of a new road to Niepołomice in 1950. Excavations were continued in 1968 and 1970, as well as since 1997 to 2001. So far, 325 archaeological features have been discovered at the site. 29 among them are linked with the Lusatian culture, including 25 economic activity pits and one feature of most likely dwelling character.

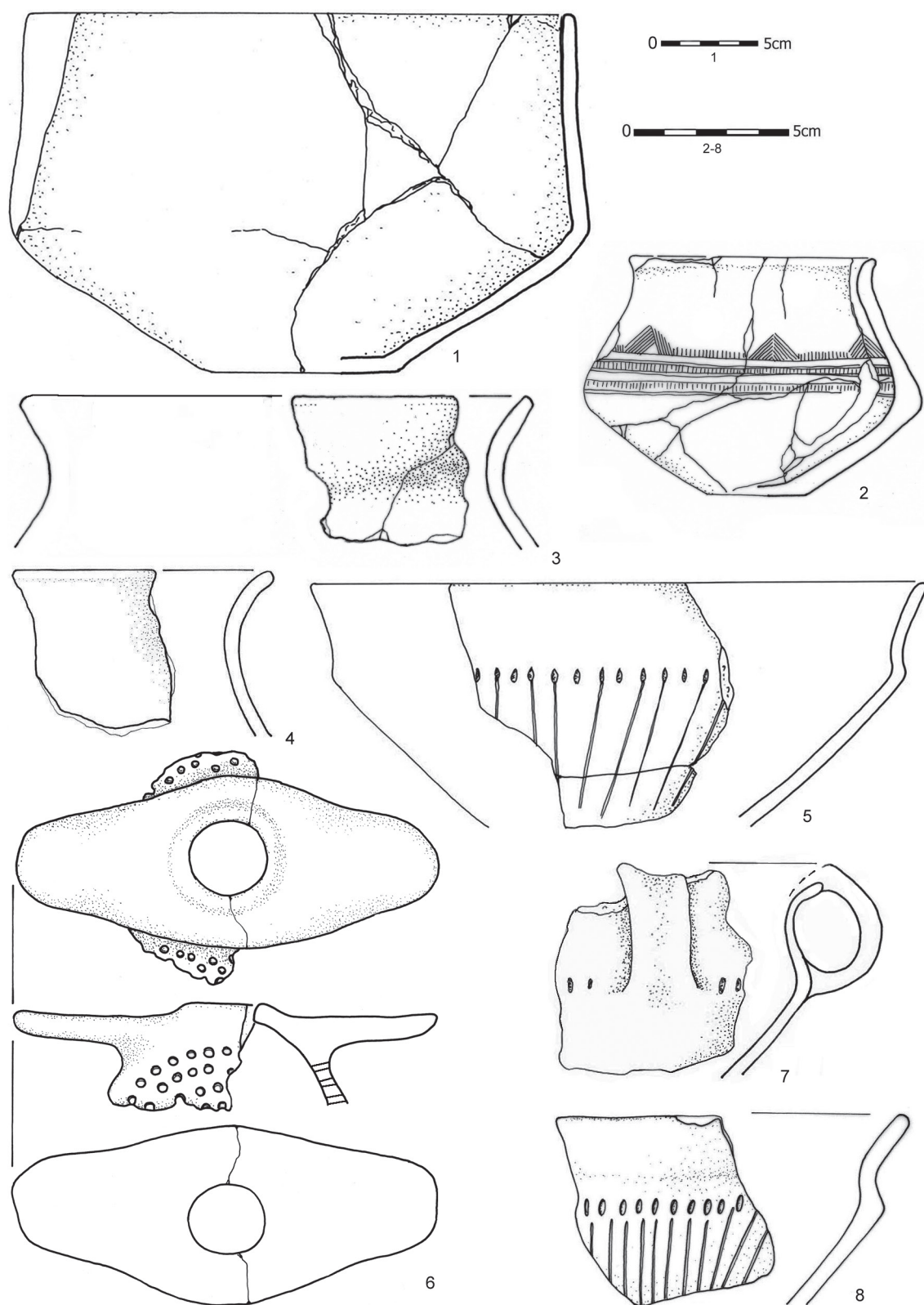
Among artefacts recovered at the site, there are pieces made of clay, bronze, stone and bones (Fig. 1-3). The most numerous collection is composed of clay artefacts: vessels and their fragments, spindle whorls, rollers, loom weights. Ceramics include vases, pots, bowls, jugs/mugs/cups, plates and vessels with sieves. Amongst metal artefacts, there is a lancet-like pendant, pin with a single claviform head, button and hook.

Within artefacts, two chronologic phases are noticeable. The first, dated to the 2nd half of period III of the Bronze Age and 1st half of period IV of the Bronze Age, is linked with the early phase of the Lusatian Culture in Lesser Poland and its Silesian trend in ceramics. This horizon includes materials representing Belegis II style. The second phase is linked with the younger stage of development of the Lusatian Culture, dated most probably to the Early Iron Age, perhaps reaching the decline of period V of the Bronze Age. It was recognized only on the basis of materials gathered from the cultural layer.

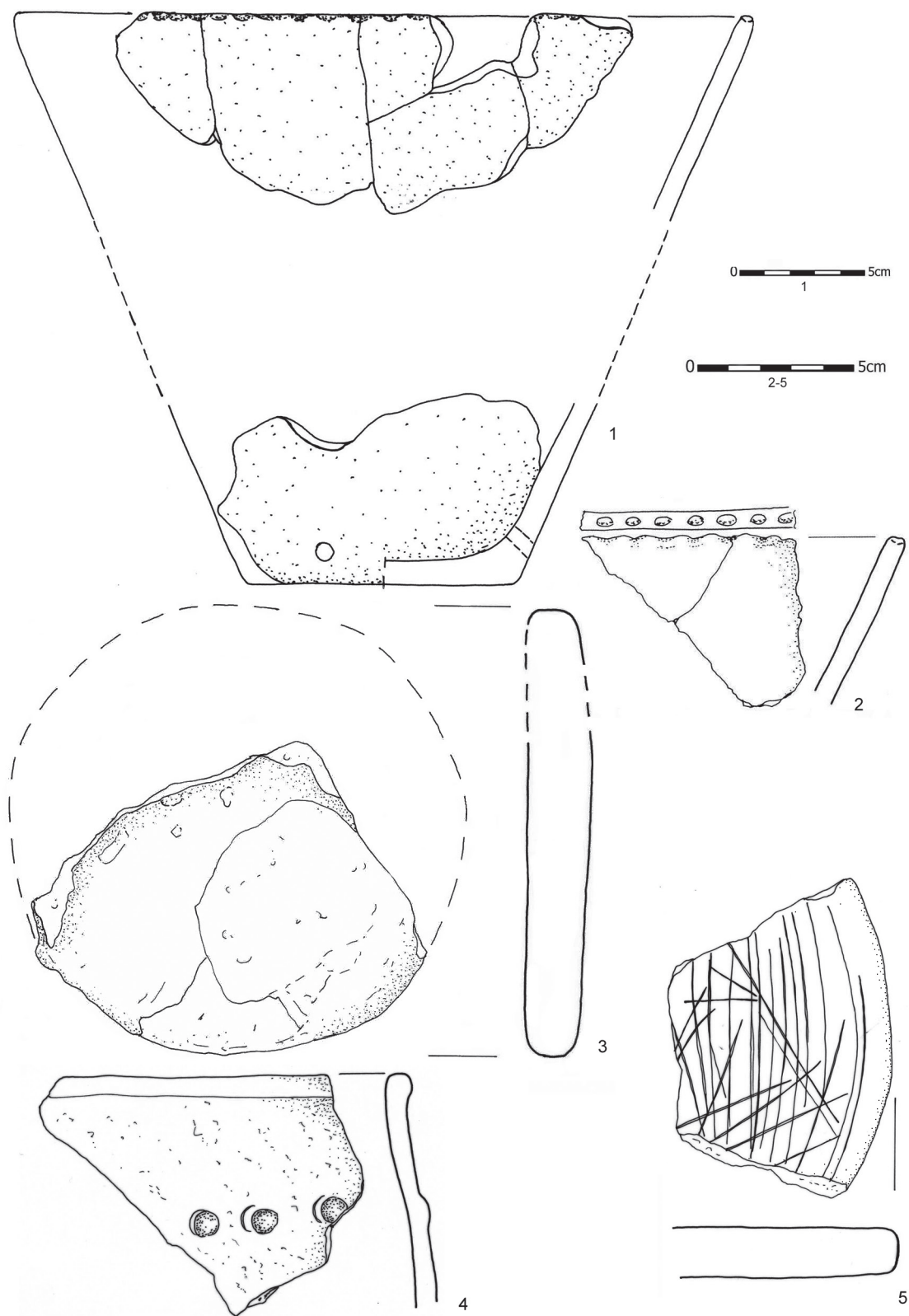
Ryc. 1. Kraków Cło, stan. 65. Wybrany materiał zabytkowy z obiektów i warstw; 1-3 – zabytki brązowe;
4 – kamienna forma odlewnicza; 5-8 – naczynia gliniane

Fig. 1. Kraków Cło, site 65. Selected historic material from objects and layers; 1-3 – bronze sights;
4 – stone casting mold; 5-8 – clay vessels

Ryc. 2. Kraków Cło, stan. 65. Wybrany materiał zabytkowy z obiektów i warstw; 1-8 – naczynia gliniane

Fig. 2. Kraków Cło, site 65. Selected historic material from objects and layers; 1-8 – clay vessels

Ryc. 3. Kraków Cło, stan. 65. Wybrany materiał zabytkowy z obiektów i warstwy; 1-5 – naczynia gliniane

Fig. 3. Kraków Cło, site 65. Selected historic material from objects and layers; 1-5 – clay vessels

